

آشکار سازی چشم در تصاویر دیجیتالی: چالش‌ها و راه‌حل‌ها

سعید سربزیدی
دانشیار - دانشگاه شهید باهنر کرمان
saryazdi@mail.uk.ac.ir

مهديه منتظري
کارشناسی ارشد - دانشگاه امیرکبیر
montazeri@kmu.ac.ir

میترا منتظری^۱
دانشجوی کارشناسی ارشد - دانشگاه شهید
باهنر کرمان
mmontazeri@eng.uk.ac.ir

چکیده

آشکار سازی چشم در حوزه تشخیص هویت بیومتریک کاربرد مهمی دارد و یکی از روش‌های بازشناسی فرد شناخته شده است. در سال‌های اخیر تلاش‌های زیادی برای آشکار سازی چشم انجام شده است که بتوانند این آشکار سازی را به طور اتوماتیک و با شرایط مختلف تصویر انجام دهند. اما هر روش مشکلات و چالش‌های خاص خود را دارد و می‌تواند تعدادی از این شرایط را کنترل کند. در این مقاله انواع روش‌های مختلف برای آشکار سازی چشم به طور جامع دسته بندی و توضیح می‌گردد. در هر دسته بندی مزایا و معایب هر روش توضیح داده می‌شود.

واژه‌های کلیدی: بیومتریک، آشکار سازی چشم، عنبیه.

^۱ عضو انجمن پژوهشگران جوان، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

1- مقدمه

یکی از مهم ترین ویژگی‌های صورت چشم می باشد زیرا چشم نقش مهمی را برای داشتن سیستمی که بتواند به طور اتوماتیک صورت را تحلیل و بازشناسی کند، ایفا می کند. با پیدا کردن چشم بقیه ویژگی‌های صورت به آسانی آشکار می گردند [1]. مهم ترین مرحله آشکارسازی چشم، پیدا کردن مدلی از چشم است که بتواند حوزه وسیعی از تصاویر صورت را کنترل کند. اما به دلیل داشتن شرایط مختلف تصویری زیاد، پیدا کردن مدل دقیقی که بتواند کارایی مناسبی داشته باشد تقریباً غیرممکن است. در نتیجه در سالهای اخیر روش‌های گوناگونی ارائه شدند که سعی در ایجاد روش‌هایی که از مدل خاصی پیروی نکنند و از ویژگیهای منحصر به فرد چشم استفاده کنند. از طرف دیگر، مشکلاتی نیز در تصاویر صورت وجود دارد که می توان آنها را به دو دسته کلی تقسیم کرد: دسته اول شامل مشکلاتی که در اثر شرایط محیطی ایجاد می شوند به عنوان مثال شرایط نوری، که باعث تغییر کیفیت تصویر یا روشن و تیره شدن آن می گردد یا نحوه قرار گرفتن دوربین، که باعث تغییر زاویه و اندازه تصویر گشته و منجر به تغییر در مدل چشم می شود. دسته دوم مربوط به شرایط خود فرد می باشد به عنوان مثال درجه باز بودن چشم در هنگام عکس برداری، نوع فیگور صورت شخص مانند غمگین یا خوشحال بودن، که باعث تأثیر بر روی چشم و مدل چشم می گردد و چرخش سر که این حالت می تواند در دسته اول نیز قرار گیرد.

از سال‌های گذشته روش‌های گوناگونی برای حل این مشکلات ارائه شده است. اما هر روش قادر است تعدادی از این مشکلات را حل کند. به طور کلی روش‌های آشکارسازی چشم به سه دسته تقسیم می شوند [2]: دسته اول روش‌های مبتنی بر شکل که خود به دو دسته مدل ساده و پیچیده تقسیم می گردند [3, 4]. دسته دوم که روش‌های مبتنی بر ویژگی‌های چشم می باشند که به دو دسته سطح خاکستری و اعمال فیلتر تقسیم می شوند [5, 6]. دسته آخر روش‌های مبتنی بر ظاهر، که به دو دسته دامنه سطح خاکستری و اعمال فیلتر تقسیم می گردند [7, 8]. اما در سال‌های اخیر بیش تر روش‌ها به صورت ترکیبی از چند روش بالا مانند ویژگی چشم و شکل چشم ارائه شده اند که در بخش 5 چند روش آن را توضیح خواهیم داد. در بخش 2، 3 و 4 به ترتیب دسته اول و دوم و سوم را شرح خواهیم داد و در انتها در بخش 6 به نتیجه گیری و جمع بندی می پردازیم.

2- روش‌های مبتنی بر شکل

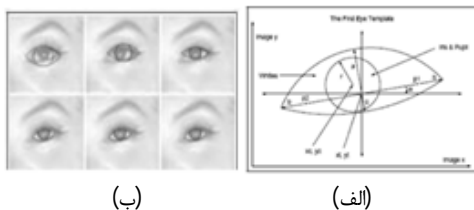
روش‌های مبتنی بر شکل از دو مولفه تشکیل شده اند: مدل هندسی چشم و معیار شباهت. در مولفه اول یک مدل هندسی برای چشم طراحی می شود که دارای پارامترهای اندازه گیری برای توصیف این مدل است. بسته به تعداد و دقت این پارامترها مدل چشم می تواند ساده یا پیچیده باشد. مولفه دوم یا معیار شباهت، نوع معیار برای تشابه بین مدل ایجاد شده و مدل استخراج شده را تعیین می کند که بتواند محل چشم را در صورت پیدا کند. مهمترین ویژگی این روش قابلیت کنترل شکل، اندازه و چرخش سر است.

2-1 مدل ساده چشم

مدل ساده چشم از پارامترهای کمی برای توصیف مدل چشم استفاده می‌کند و شامل دو مرحله است: مرحله اول نمره دهی است در این مرحله به همه ویژگی‌های استخراج شده یک نمره داده می‌شود. در نتیجه یکسری از ویژگی‌های خوب از سایر ویژگی‌ها تفکیک می گردد. مرحله دوم تطبیق کردن مدل است که ویژگی‌های انتخاب شده در مرحله قبل را با مدل مورد نظر تطبیق می دهند. مشکل این روش‌ها این است که نمی توانند تغییرات برخی ویژگی‌های چشم مثل گوشه‌های چشم، پلک و یا حتی ابرو را مدل کنند و نیازمند تصویر با کنتراست بالا می باشند و حتی گاهی برای استخراج برخی ویژگی‌ها نیازمند آستانه مناسب هستند.

2-2 مدل پیچیده چشم

مدل پیچیده چشم از پارامترهای زیادتری نسبت به مدل قبل به منظور توصیف دقیق تر چشم استفاده می کند. مدل معروفی که در این زمینه ارائه شده مدل Yuille [9] است که از 11 پارامتر برای توصیف مدل چشم استفاده می نماید. این مدل شامل دو سهمی برای نمایش پلک‌ها و یک دایره برای نمایش عنبیه است. سپس این مدل با استفاده از یک سری قوانین، به تصویر اعمال می‌گردد به گونه‌ای که تابع انرژی برای دره‌ها، لبه‌ها، قله‌ها و غیره حداقل شود. شکل 1 این مدل و مراحل تطبیق این مدل با چشم را نشان می‌دهد.

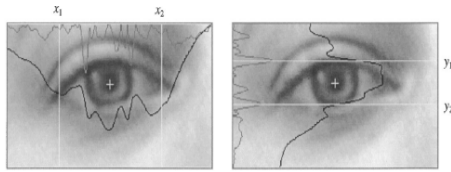
شکل (1) آشکارسازی چشم براساس مدل پیچیده چشم. (الف) مدل Yuille. (ب) آشکارسازی چشم با اعمال این مدل.

به طور کلی روش‌های مبتنی بر شکل دارای مشکلاتی از این قبیل هستند:

- محاسبات زیادی دارند.
- نیازمند تصویر با کنتراست بالا هستند.
- نیازمند مکان اولیه چشم که بایستی در نزدیکی چشم باشد، هستند.
- این روش نمی تواند به خوبی، چشم با فیگورهای مختلف یا بسته بودن آن را پیدا کند.

به دلیل این که این روش نمی تواند حوزه وسیعی از تغییرات مدل چشم را کنترل کند از روش‌های مبتنی بر ویژگی استفاده می شود.

3- روش‌های مبتنی بر ویژگی

(ب)

شکل (2): (الف) مدل چشم، (ب) آشکار سازی مرکز عنبیه با یافتن نقاط مهم توسط تابع افکنش [11]

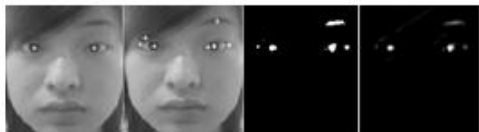
3-2- ویژگی های چشم مبتنی بر اعمال فیلتر

این روش ها با اعمال فیلترهای خاص سعی دارند ویژگی های چشم را برجسته کنند. به عنوان مثال در مرجع [12] از یک ماسک (شکل 3) با دو فیلتر برای مردمک و اطراف آن استفاده شده است. در این روش از فیلتر ترتیبی با آلفای 0/6 برای مردمک و 0/4 برای اطراف آن استفاده کرده است. هدف از به کار نبردن فیلتر میانگین (آلفای 0/5)، داشتن اطمینان کافی از عدم وجود جواب های غلط مانند اشیاء گردی که اندازه ای کوچکتر از مردمک دارند، بوده است. اندازه ماسک با توجه به اندازه های استاندارد تعیین شده بود. پس از اعمال فیلتر تعدادی اشیاء پیدا می گردند. (شکل 4-الف).

شکل (3) فیلتر استفاده شده برای آشکار سازی مردمک و اطراف آن در مرجع [12]

سپس با توجه به این که تصویر ممکن است حاوی نویز باشد از یک آستانه برای افزایش دامنه اشیاء پیدا شده استفاده می کند. همان طور که در شکل 4-ب مشاهده می شود، منجر به آشکار شدن اشیاء بیش تری می گردد. در نهایت اشیاء نادرست را با اعمال یکسری محدودیت ها به عنوان مثال فاصله بین دو چشم حذف می کند. (4-ج و 4-د).

شکل (4): مراحل پیدا کردن چشم در مرجع [12]

منتظری و همکاران در مرجع [13]، روشی جدید ارائه دادند که از هر دو روش مبتنی بر ویژگی بر سطح خاکستری و اعمال فیلتر استفاده می کند. در این روش در ابتدا برای آشکار سازی صورت از ترکیب افکنش واریانس و افکنش انتگرال استفاده شده است. البته قبل از انجام این مرحله با استفاده از عملگر مورفولوژی تصویر ورودی بهبود می یابد. سپس پنجره چشم با استفاده از نگاشت عمودی مشخص

روش های مبتنی بر ویژگی با بررسی مشخصات چشم سعی در پیدا کردن ویژگی های برجسته چشم مانند انعکاس خاص قرنیه نسبت به نور یا تغییر شدید روشنایی به تاریکی از ناحیه اطراف چشم به عنبیه را دارند. این روش ها سعی دارند از ویژگی های محلی چشم و صورت که به تغییرات نور حساس نباشند استفاده کنند [2].

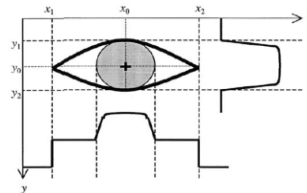
3-1- ویژگی محلی چشم مبتنی بر سطح خاکستری

این روش ها از ویژگی هایی مبتنی بر سطح خاکستری استفاده می کنند. بسیاری از این روش ها از ویژگی تغییر شدید سطح خاکستری در چشم استفاده می کنند. در مرجع [10] از تابع افکنش واریانس برای پیدا کردن این ویژگی و در نتیجه آشکار سازی عنبیه چشم استفاده نموده است در این روش از فرمول (1) و (2) در راستای افقی و عمود استفاده کرده است.

$$V_m(x) = \frac{1}{y_2 - y_1} \int_{y_1}^{y_2} I(x, y) dy, \quad (1)$$

$$H_m(y) = \frac{1}{x_2 - x_1} \int_{x_1}^{x_2} I(x, y) dx. \quad (2)$$

افکنش انتگرال به دلیل حساس نبودن به تغییرات نمی تواند برای آشکار سازی کافی باشد. در نتیجه از افکنش واریانس که نسبت به تغییرات حساس است استفاده نموده است. در مرجع [11]، از ترکیب افکنش واریانس و افکنش انتگرال برای آشکار سازی عنبیه استفاده شده است در این مقاله نشان داده شده است که افکنش انتگرال می تواند بر افکنش واریانس برتری داشته باشد، چون واریانس صرفاً تغییرات را نشان می دهد. در نتیجه بر این ایده تکیه دارد که اگر این دو تابع با یکدیگر ترکیب شوند می توانند تأثیر بهتری در آشکار سازی داشته باشند که این تأثیر در انواع پایگاه داده ها نشان داده شده است. در شکل 2-الف مدل چشم استفاده شده در این مقاله را نشان می دهد و در شکل 2-ب نحوه پیدا کردن نقاط مهم در پیدا کردن عنبیه را نشان می دهد. خطوط تیره تابع افکنش و خطوط خاکستری مشق اول این تابع را نشان می دهد. ثابت شده است این روش نسبت به چرخش و اندازه مقاوم است و به دلیل وجود تابع افکنش واریانس می تواند نسبت به سایه ها مقاوم باشد. ولی این روش در حالتی که قسمتی از چشم در اثر مو یا چرخش نامشخص باشد باشکست روبه رو می شود.

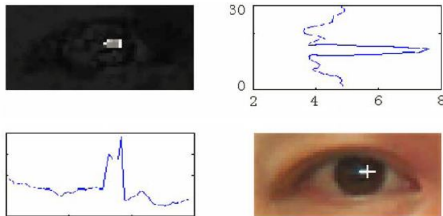

(الف)

پارامتر خاصی از چشم ندارد و در نهایت نمی تواند رنجی از تغییرات را کنترل نماید. برای حل آن فقط باید از مدل صورت ثابت یا از چند تصویر نمونه استفاده شود.

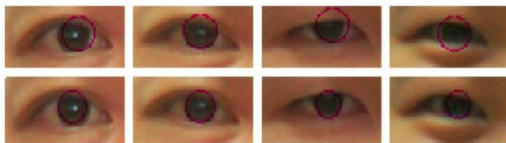
5- روش های ترکیبی

در سال های اخیر بیش تر روش ها به صورت ترکیبی از چند روش بالا مانند ویژگی چشم و شکل چشم ارائه شده اند. در مرجع [16] شکل و ویژگی برای آشکارسازی استفاده گردیده است. این روش شامل سه مرحله می باشد. مرحله اول شامل آشکارسازی مرکز مردمک است و از واکنش فیزیکی خاص مردمک چشم نسبت به نور استفاده نموده است. این واکنش در محیط HSV در مولفه های H به خوبی مشخص می باشد که به صورت یک لکه روشن نشان داده می شود. سپس با استفاده از افکنش واریانس موقعیت این لکه روشن و در نتیجه مرکز مردمک مشخص می گردد. (شکل 6)

شکل (6): آشکارسازی مرکز مردمک [16]

در مرحله دوم لبه خارجی عنبیه آشکار می گردد. برای آشکارسازی عنبیه ابتدا یک دایره به مرکز بدست آمده در مرحله قبل ایجاد می شود، سپس این دایره تا جایی که میانگین سطح خاکستری حداقل شود جابه جا می گردد (زیرا مردمک جسمی تیره است). با کوچک و بزرگ کردن لبه های دایره سعی می شود که میانگین سطح خاکستری کمتر گردد. (شکل 7).

شکل (7): آشکارسازی لبه خارجی عنبیه [16]

مرحله آخر، آشکارسازی پلک های چشم است که این کار ابتدا با آشکارسازی دو گوشه چشم با استفاده از اعمال فیلتر گابور (شکل 8) انجام و سپس با آشکارسازی دو نقطه وسط پلک ها که روشنی بالاتر دارند منحنی پلک چشم بدست می آید (شکل 9).

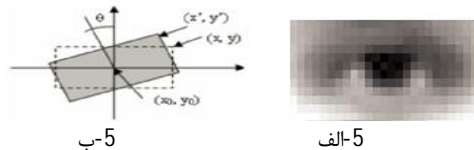
می گردد. در نهایت از دو ماسک برای آشکارسازی مرکز مردمک استفاده شده است. دقت 99.5 این روش حاکی از این مطلب بود که این روش می توانست شرایط مختلف تصویر را به خوبی کنترل کند. در حالت کلی روش های مبتنی بر ویژگی نسبت به برخی ویژگی ها (ویژگی هایی که با تغییر شرایط مقاوم نیستند مانند لبه یا بسته بودن چشم) دچار مشکل می شود. در نتیجه روش های دیگری که مبتنی بر ظاهر چشم می باشند استفاده می شود.

4- روش های مبتنی بر ظاهر

روش های مبتنی بر ظاهر از تعدادی تصویر با اعمال فیلتر یا تغییر سطح خاکستری برای تولید تصویر نمونه استفاده می کنند. این روش ها از تعداد زیادی نمونه آموزشی که شرایط نوری یا چرخش متفاوت دارند، استفاده می کنند.

4-1 دامنه سطح خاکستری

در این روش از اطلاعات سطح خاکستری برای تولید تصویر نمونه استفاده می گردد. از این روش در مرجع [14] استفاده شده است. در این روش از الگوریتم ژنتیک برای آشکارسازی چشم استفاده گردیده است. تصویر نمونه (شکل 5-الف) با میانگین گرفتن 20 تصویر چشم تولید شده است واز دو پارامتر مقیاس و چرخش برای آشکارسازی بیش تر استفاده نموده است. (شکل 5-ب)

شکل 5 (الف) تصویر نمونه. (ب) دو پارامتر مقیاس و چرخش [14]

ساختار کروموزوم از 4 قسمت شامل دو قسمت اول موقعیت مرکز چشم و دو قسمت بعدی مقیاس و چرخش آن تشکیل شده است. تابع شایستگی همبستگی بین نمونه داده شده و ناحیه پیدا شده در تصویر دارد. پس از اجرای کامل الگوریتم ژنتیک، جواب بهینه، موقعیت چشم در تصویر را مشخص می کند.

4-2 اعمال فیلتر

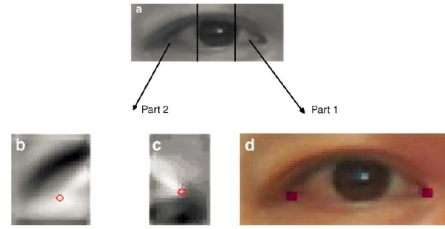
برخی از روش ها از اعمال فیلتر برای تولید تصویر نمونه استفاده می کنند. [15] اعمال فیلتر به کار برده شده در این روش با روش فیلتر در روش مبتنی بر ویژگی متفاوت است. در روش های مبتنی بر ویژگی با اعمال فیلتر سعی در برجسته کردن ویژگی های خاص می باشد ولی در این روش تصویر اعمال شده توسط فیلتر را به عنوان تصویر نمونه آشکارسازی استفاده می گردد.

روش های مبتنی بر ظاهر دارای مشکلاتی از این قبیل هستند: ذاتاً با تغییر مقیاس و چرخش مشکل دارند، با چرخش صورت دچار مشکل می شود، به دلیل این که مدل مستقیمی از چشم ندارد، بنابراین

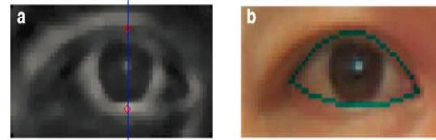
6- نتیجه گیری و جمع بندی

در این مقاله روش‌های مختلف آشکارسازی چشم معرفی و دسته بندی گردید. مزایا و معایب هر روش معرفی شد. در هر دسته بندی چند مرجع که از روش مربوطه استفاده می‌نمودند، معرفی گردید. در پایان به دو نکته مهم می‌توان اشاره کرد:

- هر روش برای آشکارسازی چشم مزایا و معایب و در نتیجه کاربرد خاص خود را دارد، در نتیجه بسته به نوع تصاویر بایستی روش مناسب را به کار بست.
- برای یافتن روشی که بتواند دامنه وسیعی از شرایط را کنترل کند بایستی از روش‌های ترکیبی استفاده نمود.

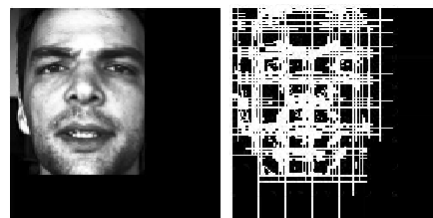
شکل (8): آشکارسازی دو گوشه چشم [16]

شکل (9): مراحل آشکارسازی پلکهای چشم [16]

۱. Brunelli, R. and T. Poggio, *Face recognition: Features versus templates*. IEEE Transactions on Pattern Analysis & Machine Intelligence, 1993(10): p. 1042-1052.
۲. Hansen, D.W. and Q. Ji, *In the eye of the beholder: A survey of models for eyes and gaze*. Pattern Analysis and Machine Intelligence, IEEE Transactions on, 2010. 32(3): p. 478-500.
۳. Kim, K.-N. and R. Ramakrishna. *Vision-based eye-gaze tracking for human computer interface*. in *Systems, Man, and Cybernetics, 1999. IEEE SMC'99 Conference Proceedings. 1999 IEEE International Conference on*. 1999. IEEE.
۴. Kothari, R. and J.L. Mitchell. *Detection of eye locations in unconstrained visual images*. in *Image Processing, 1996. Proceedings., International Conference on*. 1996. IEEE.
۵. Baudisch, P., et al. *Focusing on the essential: considering attention in display design*. Communications of the ACM, 2003. 46(3): p. 60-66.
۶. Kawato, S. and J. Ohya. *Real-time detection of nodding and head-shaking by directly detecting and tracking the "between-eyes"*. in *Automatic Face and Gesture Recognition, 2000. Proceedings. Fourth IEEE International Conference on*. 2000. IEEE.
۷. Grauman, K., et al. *Communication via eye blinks-detection and duration analysis in real time*. in *Computer Vision and Pattern Recognition, 2001. CVPR 2001. Proceedings of the 2001 IEEE Computer Society Conference on*. 2001. IEEE.
۸. Samaria, F. and S. Young, *HMM-based architecture for face identification*. Image

در مرجع [17]، برای آشکارسازی چشم ابتدا محدوده‌ی صورت را با استفاده از لبه‌های افقی و عمودی بدست می‌آورد. سپس برای آشکارسازی چشم از این نکته استفاده می‌شود که چشم دارای لبه‌های عمودی بیش‌تری نسبت به ابرو می‌باشد و یک پنجره با ارتفاع ± 15 در اطراف خط احتمالی از وسط چشم (EC) ایجاد می‌کند. چون این امکان وجود دارد که EC به طور دقیق از وسط چشم عبور نکرده باشد، لبه‌های افقی ناحیه بالای خط EC و پایین خط EC محاسبه می‌گردد و خط EC به طرف تراکم بالاتر انتقال داده می‌شود. در نهایت با استفاده از یک شبکه عصبی به گونه‌ای که در ابتدا شبکه را با نمونه‌های + و - آموزش می‌دهد. نمونه + نمونه‌ای است که در آن چشم کاملاً در پنجره قرار دارد و نمونه منفی نمونه‌ای است که در آن قسمتی از چشم در پنجره وجود دارد. سپس با حرکت پنجره بر روی تصویر چشم و با استفاده از معیارهای eigenvalues, eigenvectors به عنوان ورودی شبکه عصبی، محل دقیق‌تر را پیدا می‌کند. در مرجع [۱۸] برای آشکارسازی چشم ابتدا تصویر را قسمت بندی نموده که این قسمت بندی تا جایی است که به ناحیه همگن برسیم. چون چشم واریانس بالایی دارد در این ناحیه قسمت بندی زیادی داریم (شکل 10). سپس این بلاک‌ها را با استفاده از آستانه ویژه ادغام می‌نماییم. این آستانه که نقش مهمی را ایفا می‌نماید، به صورت تجربی از مقادیر و محیط‌های متفاوت با اختلاف بین عنیب و سفیدی اطراف آن بدست می‌آید. با استفاده از عملگر مورفولوژی نقاط نزدیک را ادغام نموده و در نهایت باتوجه به این که چشم در نیمه بالایی صورت است بزرگترین ناحیه را به عنوان چشم تشخیص می‌دهد.

شکل 10 قسمت بندی تصویر [18]

- and vision computing, 1994. **12**(8): p. 537-543.
- .۹ Yuille, A.L., P.W. Hallinan, and D.S. Cohen, *Feature extraction from faces using deformable templates*. International journal of computer vision, 1992. **8**(2): p. 99-111.
- .۱۰ Feng, G.-C. and P.C. Yuen, *Variance projection function and its application to eye detection for human face recognition*. Pattern Recognition Letters, 1998. **19**(9): p. 899-906.
- .۱۱ Zhou, Z.-H. and X. Geng, *Projection functions for eye detection*. Pattern recognition, 2004. **37**(5): p. 1049-1056.
- .۱۲ Ren, J. and X. Jiang, *Eye detection based on rank order filter*. in *Information, Communications and Signal Processing, 2009. ICICS 2009. 7th International Conference on*. 2009. IEEE.
- .۱۳ Montazeri, M. and H. Nezamabadi-pour. *Automatic extraction of eye field from a gray intensity image using intensity filtering and hybrid projection function*. in *Communications, Computing and Control Applications (CCCA), 2011 International Conference on*. 2011. IEEE.
- .۱۴ Al-Mamun, H.A., et al., *Eye detection in facial image by genetic algorithm driven deformable template matching*. International Journal of Computer Science and Network Security, 2009. **9**(8): p. 287-294.
- .۱۵ Fasel, I., B. Fortenberry, and J. Movellan, *A generative framework for real time object detection and classification*. Computer Vision and Image Understanding, 2005. **98**(1): p. 182-210.
- .۱۶ Zheng, Z., J. Yang, and L. Yang, *A robust method for eye features extraction on color image*. Pattern Recognition Letters, 2005. **26**(14): p. 2252-2261.
- .۱۷ Ryu, Y.-S. and S.-Y. Oh, *Automatic extraction of eye and mouth fields from a face image using eigenfeatures and multilayer perceptrons*. Pattern recognition, 2001. **34**(12): p. 2459-2466.

[18] ف. شاهجویی، ع آقاگل زاده، م. سیدعربی، م. معین.
"آشکارسازی چشم ها و دهان در تصویرهای دیجیتالی"،
چهارمین کنفرانس بینایی ماشین بهمن 1385